

РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА ЯК СПОСІБ ЗАПОБІГАННЯ МІЖНАЦІОНАЛЬНИМ КОНФЛІКТАМ

Є. Рябінін

Аналізується проблема регіоналізму як суттєвої ознаки розвитку держави. Акцентується увага на проблемах Криму та Закарпаття. Підкреслюється необхідність виваженої регіональної політики для забезпечення від міжнародних конфліктів

Ключові слова: *регіон, регіональна політика, сепаратизм, конфлікт*

The paper analyzes the problem of regionalism as a particular parameter of state developing. The attention is also given to the problems of the Crimea and Zakarpattia. The author accentuates a necessity of measured regional policy to avoid international conflicts.

Keywords: *region, regional policy, separatism, conflict*

На сучасному етапі розвитку України стабільність, злагода та консенсус у суспільстві більшою мірою залежать від оптимального функціонування політичної системи, вмілого запобігання і вирішення конфліктів, які можуть виникнути між різними її структурами й елементами.

Період після президентських виборів 2004 року характеризується як найбільш конфліктний і нестабільний за всю історію незалежності української держави. Такий високий ступінь конфліктності пов'язаний з існуванням так званої багатополосності впливу політичних кіл на суспільство в цілому.

На наш погляд, основною помилкою керівництва країни є неправильний курс, обраний для внутрішньої політики держави. Схожа вона на помилку, зроблену першим Президентом України Л. М. Кравчуком, який обрав політику національного питання як найважливішу. Л. Д. Кучма зумів згладити відкрите протистояння Заходу та Сходу України, зробивши акцент на економічному відродженні держави.

Сучасна Україна характеризується досить виразними, а іноді і драматичними регіональними відмінностями, визначеними різною

історичною долею регіонів держави, довгим шляхом формування сучасної етнічної території. Зважаючи на той факт, що багато регіонів сучасної України колись перебували у складі різних держав і імперій, відчуваючи на собі різні моделі управління, наша держава нині стикається з проблемами історичної розрізненості українських земель. Проблеми регіонів, регіоналізму, регіональної політики сьогодні виходять на перший план.

Основною метою цієї статті є проведення аналізу наявності потенційних конфліктів на національному ґрунті в Україні і визначення ролі регіональної політики для запобігання переростанню латентних конфліктів у відкриті.

Регіон завжди був, є і буде фундаментом і опорою держави. Те, що відбувається в регіонах, багато в чому формує динаміку політичних і соціально-економічних процесів у державі й одночасно визначається «температурою» всієї політичної системи країни. На сьогодні питання регіональної політики, регіоналізму і виникнення елементів регіонального сепаратизму дуже гостро стоять на порядку денному багатьох розвинених європейських держав. Із такими проблемами стикається Іспанія від діяльності сепаратистів організації ЕТА, є сепаратистські настрої в Бельгії, на півночі Італії.

Незважаючи на відносний спокій, існують побоювання щодо сепаратизму, з яким може зіткнутися Україна в найближчому майбутньому. На наш погляд, розвиток сепаратизму може бути припинений шляхом чітко продуманої регіональної політики.

Перш ніж почати розгляд етнокультурних відмінностей деяких регіонів України і ведення регіональної політики, слід розглянути самі поняття «регіон» і «регіональна політика».

Існує декілька трактувань поняття «регіон», і діапазон їх - найширший. Наприклад, американська вчена Енн Маркузен під регіоном має на увазі і частину регіону, і окремих штат, і декілька штатів у сукупності. У практичній діяльності в США як регіон виділяють все ж таки сукупність декількох штатів.

У міжнародній практиці під регіоном розуміють сукупність декількох держав (Близькосхідний регіон, Балканський регіон тощо). Коли йдеться про внутрішньополітичні і внутрішньоекономічні проблеми окремих держав, під регіоном мається на увазі й адміністративний район і навіть позаадміністративна територія, виділена за певною ознакою для вирішення конкретної проблеми [7, с. 27].

Регіон ще можна розглядати не лише як підсистему національного або світового господарства, але і як відносно самостійну його частину, яка забезпечується, перш за все, економічною самодостатністю, внаслідок чого регіональні економіки впливають на розвиток господарства країни або й світу загалом [9, с. 12].

Ухвалення статусу регіону Комітетом регіонів у 1994 році внесло ясність до самого поняття регіону. Воно трактується як «територія, що представляє очевидну спільність з географічної точки зору, або таку територіальну спільність, де є спадкоємність і чиє населення розділяє певні загальні цінності і прагне зберегти і розвивати свою самобутність задля стимулювання культурного, економічного і соціального прогресу» [6, с. 29].

Щодо поняття «регіональна політика», то серед різних підходів до визначення її суті існує твердження В. Гудала, який вважає її «складовою частиною державної політики, завданням якої є територіальне використання основних економічних інструментів і видів діяльності» [10, с. 73].

Заслуговує уваги і визначення українського дослідника М. Чумаченка: «Регіональна політика – це складова частина політики держави, яка направлена на організацію території держави відповідно до прийнятої стратегії розвитку. Передумовами регіональної політики є структурна неоднорідність території держави в її природно-географічному, ресурсному, економічному, соціальному, етнічному і політичному аспектах. Все це зобов'язує вживати які-небудь дії в межах внутрішньої політики, беручи до уваги інтереси регіонів» [10, с. 23].

Події останніх років переконливо доводять, що питання територіальної цілісності, сепаратизму, націоналістичних конфліктів перейшли в розряд глобальних, не менш важливих проблем, ніж екологічні, соціально-економічні, науково-технічні чи демографічні проблеми. В окремих випадках (Кавказ, Середня Азія, Молдова, Югославія) регіональні проблеми ускладнилися настільки, що виникли воєнні конфлікти, котрі призвели до великих людських жертв, руйнування цілої низки країн [7, с. 13]. Збройний конфлікт між Грузією і Південною Осетією став причиною розколу навіть у самому Європейському Союзі: Німеччина, Італія і Франція, як ядерні держави, не згодні з Польщею і країнами Балтії в необхідності вводити жорсткі санкції проти Росії, розуміючи, що це позначиться на економічних показниках ЄС, оскільки Росія має важливий нафтогазовий козир.

Регіональна політика повинна бути складовою частиною політики кожної держави, якщо вона зацікавлена в стабільності, адже те, що відбувається в регіонах, хай то економічна сторона чи політична, бумерангом б'є по центру.

Під конфліктом зазвичай розуміють відкрите або латентне протистояння сторін щодо їхніх інтересів і думок з подальшим прагненням відстоювання своєї позиції. Існує безліч конфліктів з різних причин, проте, на наш погляд, найнебезпечнішим є конфлікт на націоналістичному ґрунті. В його основі - ворожнеча соціальних груп за національною ознакою. У зв'язку з тим, що Україна є багатонаціональною державою, не виключена можливість такого конфлікту.

Слід зазначити, що на території України існує кілька регіонів з різкою національною поляризацією. Так, етнічні українці не є однорідною групою, і між галичанами і мешканцями Донецького регіону різниця більша, ніж між донецькими українцями і росіянами. Різниця тут не лише мовна: важливу роль відіграють й історичні події (наприклад, перебування регіону під владою Австрії або Росії), соціальні характеристики (рівень урбанізації або індустріалізації), етнічний склад населення (на Галичині українців явно більше, ніж росіян), наявність кордонів з Росією або ЄС [5, с. 4].

На наш погляд, Україна розділена неофіційно на два основні регіони: східний і західний, - як за мовною ознакою, так і за політичними симпатіями. Це доводять президентські вибори 1994 і 1999 років, коли Л. Д. Кучму в 1994 році підтримував Схід, а Л. М. Кравчука – Захід. У 1999 році ситуація змінилась, і вже Захід підтримував тодішнього президента, а Схід здебільшого віддав голоси за П. М. Симоненка. Ситуація 2004 року остаточно розділила Україну на два табори за політичними симпатіями.

Не є винятком і парламентські вибори, які проводилися в березні 2006 року на пропорційній основі, - вони ще раз довели вірність нашої тези. Отже, якщо проаналізувати ті ж самі області за політичними перевагами, то маємо ситуацію, коли західноорієнтовані Блок «Наша Україна» та «Блок Юлії Тимошенко» перемагають на заході, а російськоорієнтована Партія регіонів - на сході України.

Таблиця 1

№	АРК, області	Партія-переможець	Відсоток голосів (%)
1.	АРК	Партія регіонів	57.92
2.	Волинська	«Блок Юлії Тимошенко»	43,86
3.	Дніпропетровська	Партія регіонів	44.95
4.	Донецька	Партія регіонів	73.63
5.	Закарпатська	Блок «НУ»	25.77
6.	Запорізька	Партія регіонів	51.23
7.	Івано-Франківська	Блок «НУ»	45.04
8.	Луганська	Партія регіонів	74.27
9.	Львівська	Блок «НУ»	37.94
10.	Рівненська	«Блок Юлії Тимошенко»	31.30
11.	Тернопільська	«Блок Юлії Тимошенко»	34.49
12.	Харківська	Партія регіонів	51.66

[2]

Ці результати ще раз підтверджують тезу С. Хангтінгтона, який наполягає на тому, що лінія розділення на європейську та євразійську цивілізації проходить по Україні, розділяючи її на уніатській Захід та православний Схід [8, с.243].

Подібне розділення політичних симпатій і призводить до виникнення регіоналізму. Про регіоналізм як невід'ємну рису держави українські політики заговорили після здобуття нашою країною незалежності. У Європі проблема регіоналізму відома з 19-го століття як соціально-культурна, інтелектуальна і політична течія. І в кожній із них регіоналізм є попереднім етапом до сепаратизму. Якщо розглядати державу як сукупність регіонів, кожен з них повинен підтримуватися в належному стані, інакше вихід одного з них може призвести до виходу інших.

У кожному конкретному випадку в прояві регіоналізму слід виділяти два аспекти: історико-культурний і політичний. Перший має конструктивний характер і пов'язаний з протистоянням знеособлення місцевих традицій, стиранням кордонів між культурними спільнотами [7,с.23]. Кожному народу властиве прагнення до збереження своєї культури, обрядів, релігії. З певних причин держава в особі центральної влади може розвернути кампанію з асиміляції народів, тобто перетворення їх на єдиний народ з однаковими, властивими йому характеристиками. Таку

ситуацію ми можемо спостерігати на сучасному етапі розвитку України, коли визнається і насильно вводиться тільки українська мова, у керівництва країни існує бажання створення єдиної помісної церкви.

Нині на території України існує ще два регіони, регіональна політика стосовно яких повинна бути чітко продуманою – це Крим і Закарпаття.

Точкою відліку, що перетворила Крим на регіон найбільш вірогідного локального конфлікту, можна вважати 20 січня 1991 року. Цього дня тут відбувся референдум, у ході якого більшість жителів півострова висловилися за відновлення Кримської АССР як суб'єкта СРСР і учасника союзного договору. Верховна Рада України «легалізувала» результати референдуму, ухваливши закон про відтворення Кримської АССР у складі України. Таким чином було покладено початок кримському сепаратизму й зав'язано тугий вузол політичних, соціальних, економічних проблем, ускладнених до того ж збільшеною міжетнічною напругою [1, с. 83].

На початку 90-х сепаратизм у Криму мав російське забарвлення. У той час значний вплив тут мали політичні сили проросійської орієнтації, що відстоювали створення на півострові незалежної держави, яка будувала б свої відносини з Україною на основі державного договору. Іншими словами, йшлося про перехід спочатку до конфедеративних зв'язків Криму з Україною, а відтак - до повного оформлення самостійної кримської державності. За таким сценарієм відкривалися правові можливості для об'єднання Криму з Росією [3, с. 163]. Хоча процес розвитку Криму у складі Росії міг бути ускладнений, на наш погляд, відсутністю загальних кордонів з РФ, транспортної й іншої інфраструктури, а в найближчих російських областях немає достатніх енергоресурсів, чого не скажеш про українські. Крім того, Крим міг би зіткнутися з тими ж проблемами, що і сьогодні Калінінградська область у зв'язку з входженням прибалтійських держав до ЄС. З часом російський сепаратизм себе вичерпав. Хоча слід зазначити, що останні роки сепаратистські настрої в Криму мають проросійське забарвлення: це і блокування навчань Sea breeze-2008, участь Чорноморського флоту в грузинсько-російському конфлікті тощо.

Через декілька років на політичну арену виступив кримськотатарський сепаратизм, який радикальніший у своїх діях. Окрім національного, він має в своїй основі міжрелігійний характер і є проявом ісламського фундаменталізму. З кожним роком

іде перерозподіл кількості представників національностей Криму за рахунок повернення депортованих кримських татар. У зв'язку із цим останні вимагають паї земель, що йде врозріз із позицією представників слов'янських національностей Криму, близько чверті яких - люди пенсійного віку. При цьому більшість із них у минулому були високопоставленими військовими і партійними працівниками, для яких можливість поселитися тут означала визнання їхніх заслуг перед радянською владою. Слід також відзначити, що з кожних трьох дітей, котрі народжуються нині у Криму, двоє – кримські татари, що припускає ще помітніші демографічні зрушення в наступному поколінні [1, с.85].

Політична нестабільність на острові і бажання різних груп здобути владу і контроль над АРК призвели до того, що 17 березня 1995 року рішенням Верховної Ради України були скасовані конституція, інститут президентства в Криму і низка законів автономії, які суперечать Конституції і законам України. Це говорить про те, що центральній владі не слід запускати далеко подібні конфлікти і вирішувати їх щонайшвидше і з малою кров'ю. На нашу думку, стабільність на півострові є гарантом безпеки і стабільності не лише України, а й усієї Європи.

Іншим регіоном потенційної сепаратистської небезпеки, але вже на заході країни, є Закарпаття. Це вельми своєрідний регіон. Приєднане до СРСР (1945 р.), Закарпаття було об'єктом особливої уваги, як і балтійські республіки, тобто керівництво СРСР намагалося переселити сюди якомога більше людей з інших регіонів країни. Структура управління областю, як і в Галичині, Буковині, Волині, була такою: перший секретар – представник корінного населення, другий – присланий центром. Тому за ці роки виробилося протистояння «закарпатців», віртуального неетносу і «незакарпатців». Всі ці національні проблеми успадкувала Україна. «Холодна війна» між корінним населенням і «прибулими» триває в регіоні донині. Більшість корінного населення розділяють Закарпаття і Україну. Типовою фразою вважається «приїхати з України до Ужгороду». Призначення «незакарпатців» на пріоритетні посади є продовженням помилок Радянського Союзу, що може вплинути на перехід конфлікту з латентного стану у відкритий.

Після деякого затишшя знову відродився сепаратистський рух. Так, 26 жовтня 2008 року в Мукачевому відбувся Другий європейський конгрес русинів, які позиціонують себе як інший народ, тобто неукраїнці. Один з активістів цього руху Дмитро

Сидор зробив заяву, що «закарпатці – це окремий народ, який бажає жити окремо, під патронатом Росії» [4, с. 19].

На наш погляд, необхідна зважена і продумана політика стосовно цих двох регіонів, враховуючи їх важливість для України. Так, Закарпаття є своєрідним «виходом до Європи»: через область проходять три залізничні колії, чотири шосе, газопровід, транс'європейські електролінії, регіон має кордон із ЄС. Крим є не менш стратегічним регіоном у військовому плані і прибутковим у туристичному. Для цих регіонів необхідно розробити програми розвитку, що дозволить поліпшити місцеву інфраструктуру й сприятиме їхньому подальшому економічному зростанню.

У зв'язку з вищевикладеним, керівництво держави повинно проводити розумну регіональну політику, яка буде націлена на захист населення, створення соціальної й політико-економічної стабільності, збереження культурних цінностей.

Крім того, регіональна політика повинна будуватися на таких принципах:

1. демократизація і децентралізація держави;
2. зміна принципу формування бюджету. Якщо регіон заробляє достатньо коштів з більшою витратою людських і матеріальних ресурсів, то цей регіон повинен залишати в місцевому бюджеті більшу кількість коштів;
3. чітке визначення основних напрямів і пріоритетів розвитку регіонів з урахуванням природно-економічних і соціально-демографічних відмінностей;
4. призначення регіонального представника центрального уряду для чіткої координації дій між центром і регіонами;
5. розвиток трансграничної співпраці не лише на кордонах з країнами Євросоюзу, але і з Російською Федерацією.

Одне з основних завдань, що стоїть сьогодні перед українським суспільством, - попередження розвитку соціальних, політичних і націоналістичних конфліктів, необхідність своєчасної оцінки характеру і ступеня гостроти латентних конфліктів з націоналістичним підґрунтям, а також запобігання їх переходу у відкритий характер. Інакше такі конфлікти загрожуватимуть державі непередбачуваними і руйнівними наслідками.

1. Белицер Н., Бодрук О. Крым как регион потенциального конфликта // Этнические и региональные конфликты в Евразии. – М.: Изд-во «Весь мир», 1997. – С. 81–87. 2. Відомості про

підрахунок голосів виборців в межах регіонів України // <http://www.cvk.gov.ua>. **3.** Власов.С., Поповкин В. Проблемы регионализма в структуре государственной власти и политики Украины // Этнические и региональные конфликты в Евразии. – М.: Изд-во «Весь мир», 1997. – С. 162-171. **4.** Гаврош А. Операция «Русины». – Профиль. – 2008. – №42. – С.18-20. **5.** Кулик В. Ідентичності громадян і політика держави: єдність суперечностей? // Український регіональний вісник. – 2001. – №22. **6.** Семененко И. Группа интересов в Европейском союзе: региональный аспект // Международная экономика и международные отношения. – 1998. - №4. **7.** Симоненко В. К. Регионы Украины. Проблемы развития. – Киев, 1997. – 263 с. **8.** Хангтингтон С. Столкновение цивилизаций. – М.: АСТ Москва, 2006. – 571 с. **9.** Чумаченко Н. Г. Региональная политика в Украине. – Донецк, 1995. **10.** Чумаченко Н. Г. Проблемы региональной политики в Украине // Людина і політика. – 1999. - № 3.

УДК 329.1/6: 323.2

ПОЛІТИКО-ІДЕОЛОГІЧНЕ ПРОТИСТОЯННЯ ЯК ГОЛОВНИЙ ФАКТОР ВИНИКНЕННЯ МОВНО-ПОЛІТИЧНОГО СЕПАРАТИЗМУ

С. Савойська

У статті проаналізовано причини і наслідки політико-ідеологічного протистояння правих і лівих політичних сил. Підкреслюється, що майбутні президентські і парламентські вибори в Україні – це вибір курсу: східного чи західного, яким має рухатися Українська держава.

Ключові слова: *політико-ідеологічне протистояння, вибори, ідеологія, національно-патріотичні устремління, загальнодержавні інтереси, патріотизм.*

In the article the reasons and the results of political-ideological confrontation between right-wing and left-wing political powers are analyzed. The author considers that future presidential and parliamentary elections in Ukraine are to choose the course – east or west, which Ukrainian state must follow.

Keywords: *political-ideological confrontation, elections, ideology, national-patriotic tendencies, state interests, patriotism.*